

УДК 338.439.5/.6(477)

Строкаль В.П.,[©] асистент кафедри екології агросфери та екологічного контролю (strokalita@i.ua)*Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В КРАЇНІ

В статті наведені основні підходи до ведення екологічно безпечного господарства, фактори розвитку органічного сільського господарства в країні. Розглянуті проблеми становлення органічного сектора та шляхи покращення продовольчої безпеки в Україні.

Ключові слова: *продовольча безпека, якість продукції, безпечність продукції, органічне сільське господарство.*

Вступ. Суспільство, сягнувши надзвичайно високого рівня пізнання і розвитку, створило реальну загрозу своєму існуванню [4]. У світовому сільському господарстві на сьогодні багато проблем, пов'язаних із споживанням неякісних продуктів харчування (FAO, 2008) [7]. На думку сучасних політиків проблеми продовольчої безпеки в Україні не існують, оскільки 93,4 % харчових продуктів, які споживає населення, припадає на долю вітчизняних товаровиробників [3]. Проте, ніхто не задумується, яка якість та безпечність цієї продукції?

За оцінкою представників різних галузей науки, населення України потребує високоякісних, екологічно безпечних продуктів харчування [8]. Нині показники, що характеризують споживання продуктів харчування населення України і визначають рівень її продовольчої безпеки, знизилися до критичної межі, особливо це стосується сільськогосподарської продукції [7]. Така ситуація пояснюється насамперед недосконалими технологіями виробництва, недотриманням науково-обґрунтованих норм ведення землеробства, необґрунтованим внесенням мінеральних добрив, надмірним забрудненням поверхневих та підземних вод, посиленням деградації ґрунтів тощо [4].

Беручи до уваги вище наведені причини погіршення якості продукції харчування та з метою забезпечення сталого розвитку країни Комісією ООН (1996) були визначені три основні групи індикаторів сталого розвитку (indicators of Sustainable Development): економічні, екологічні, інституційні та соціальні. Саме до аспектів екологічних індикаторів відносять інтегрований підхід до планування і використання земельних ресурсів, екологічно безпечне виробництво продукції харчування, раціональне використання природних ресурсів [1]. Вони наголошують на переході країни на екологічно безпечні технології виробництва продукції, на розробленні та прийнятті концепції продовольчої безпеки, яка б сприяла виробництву якісних та біологічно повноцінних продуктів харчування для всіх верств населення.

[©] Строкаль В.П., 2010

На даний час, одними з екологічно безпечних технологій виробництва продукції є виробництво сільськогосподарської продукції в умовах органічного (екологічного) землеробства. Основною ціллю органічного сільського господарства є використання місцевих ресурсів, відмова від використання хімічних засобів захисту рослин, ефективне використання бобових рослин тощо. Впровадження органічного господарства сприяє виробництву продуктів харчування високої якості, покращенню функцій ґрунтів, забезпечує оптимальну циркуляцію поживних речовин в ґрунтовому покриві тощо [2].

Багато країн Світу почали переходити до ведення органічного сільського господарства. У Чехії 24-25 червня 2009 р. відбулася дев'ята Європейська літня академія органічного землеробства (Bioacademy - 2009) на якій було розглянуто: різноманіття органічного сільського господарства та приклади успішного розвитку, стійкий розвиток у аграрному секторі, регулювання екологічної політики у галузі органічного виробництва та маркування продукції. Дана тематика знайшла своє продовження на 2-гій Міжнародній конференції «Розвиток органічного сектору у Центральній/Східній Європі та країнах Середньої Азії», яка відбулася у Тбілісі (Грузія) 10-11 вересня 2009 р. Метою даної конференції було спрямувати різні країни Центральної та Східної Європи до виробництва якісних органічних харчових продуктів. У Тайвані Міністерство з економічних питань та Бюро стандартизації, метрології та інспекції 6 серпня 2009 р. прийняли стандарти для всіх органічних продуктів на ринку [5].

У нашій державі є всі передумови для ширшого впровадження у сільському господарстві принципів органічного землеробства, серед яких - наявність значних площ родючих ґрунтів, достатня кількість товаровиробників, готових виробляти органічну сільськогосподарську продукцію [8].

Для сприйняття розвитку органічного руху в Україні в червні 2005 р. була створена Федерація органічного руху України, яка ставить за мету об'єднати зусилля дрібних та великих господарств, наукових та навчальних закладів та інших підприємств, зацікавлених у виробництві безпечної для споживання продукції, при вирощуванні та переробці якої враховувались би сорти рослин, місцевість та кліматичні умови, а також інші фактори, які впливають на природу. Також у квітні 2008 р. в м. Києві відбулася 1-ша Міжнародна конференція присвячена розвитку органічного сектору в Центральній/Східній Європі у роботі якої прийняли участь майже 25 країн Світу. Важливим питанням Конференції було обговорення екологічної політики у галузі органічного виробництва та сертифікації продукції [5, 7].

Стримуючим фактором розвитку органічного сільського господарства і природокористування, ринку органічної продукції в Україні залишається відсутність прийнятої на державному рівні законодавчо-нормативної бази [6].

Проблема охорони та раціонального використання земель є однією із найважливіших завдань, бо 98 % продуктів харчування, які споживає людина, отримуються за рахунок обробітку землі [8].

Проте, незважаючи на гострі проблеми становлення, органічний сектор в Україні може бути багатообіцяючим і дуже перспективним завдяки наявності в країні родючих чорноземних ґрунтів. Органічне сільське господарство має великий потенціал для покращення економічного, соціального та екологічного стану в Україні, сприяє поліпшенню якості сільськогосподарської продукції та сировини, передбачає повернення в ґрунт мікробіологічних, рослинних чи тваринних решток, щоб підвищити його родючість і біологічну активність.

Об'єкти, мета та методика досліджень. Метою досліджень було проведення оцінки придатності земельних угідь ВП НУБіП України «Великоснітинське навчально-дослідне господарство ім. О.В. Музиченка» (Фастівського району Київської області) для формування спеціальних сировинних зон з метою отримання якісних та безпечних продуктів харчування. У кліматичному відношенні територія господарства по кількості тепла, світла, вологи має сприятливі умови для вирощування всіх районованих сільськогосподарських культур. Об'єктами досліджень були поля лучно-чорноземних та дернових ґрунтів. Проаналізовано 425,7 га лучно-чорноземних та дернових ґрунтів з яких, 60 % зернових культур (246,9 га), 32 % кормових культур (141,8 га) та 8 % технічних культур (37,0 га). Для проведення досліджень використовували методику .Г. Тараріко "Оцінка придатності сільськогосподарських земель України для створення екологічно чистих сировинних зон і господарств по виробництву продуктів дитячого та дієтичного харчування" (1998).

Результати досліджень. В господарстві переважно зустрічаються лучно-чорноземні середньосуглинкові ґрунти, що в певній мірі, є придатним для створення екологічно чистих сировинних зон по виробництву дитячих та дієтичних продуктів харчування. Оцінюючи рівноважну щільність складення, відповідно до нормативів оцінки придатності слід відмітити, що ґрунти знаходяться в межах 1,1 – 1,3 г/см³. Лучно-чорноземні ґрунти мають нейтральну реакцію ґрунтового середовища (рН_{kcl} – 6,9-7,2), що відповідає критерію оцінки "придатні" для створення якісних продуктів харчування. Дернові ґрунти господарства, в цілому, мають середньокислу реакцію ґрунтового середовища (рН_{kcl} – 4,7-5,4), що для даних ґрунтів є оптимальним, але для виробництва продуктів дитячого та дієтичного харчування вони є обмежено придатними.

Обмежено придатними за вмістом гумусу є лучно-чорноземні ґрунти. Вони мають низьку забезпеченість (2,0-3,5 % за Л.О.Гришиною та Д.С. Орловим) за даним показником на полях № 1-4 та кормових угіддях № 5-7. Дернові ґрунти мають гіршу ситуацію. Ділянки № 9 та 11 (різнотрав'я, пасовище) мають вміст гумусу 1,16-1,17 %, що є неприпустимим для одержання високих та біологічно повноцінних врожаїв.

Досліджуючи лучно-чорноземні та дернові ґрунти на вміст поживних речовин та мікроелементів можна відмітити, що вони за вмістом азоту, що легко гідролізується відносяться до класу – придатні (70-100 мг/кг ґрунту за Тюрнімом і Кононою), за рухомими формами фосфору – обмежено придатні

(50-100 мг/кг ґрунту за Чириковим), за вмістом обмінного калію – обмежено придатні (45-90 мг/кг ґрунту за Чириковим) і мають дуже низьку забезпеченість за вмістом мікроелементів в ґрунті (Mn, Co, Zn).

Проаналізувавши лучно-чорноземні та дернові ґрунти на вміст важких металів, радіонуклідів та залишків пестицидів, перевищення ГДК не спостерігається по залишкам пестицидів (ДДТ і його метаболіти), рухомими формами кадмію та цезієм-137. Перевищення за вмістом свинцю та міді (у 2 рази) спостерігається на лучно-чорноземному середньосуглинковому на лесовидному суглинку. Також перевищення за вмістом стронцію-90 ($0,036-0,040 \text{ Кі/км}^2$ при ГДК – $0,02 \text{ Кі/км}^2$) мають поля і кормові угіддя досліджуваних ґрунтів, що створює несприятливі умови для розвитку сільськогосподарських культур і формування високоякісної продукції і сировини.

Висновок. Лучно-чорноземні та дернові ґрунти характеризуються високою екологічною стійкістю, досліджувані ґрунти відносяться до рівня підвищеної родючості. Оцінку придатності для формування екологічно чистих сировинних зон господарства понижають низька забезпеченість елементами живлення та вмістом в орному шарі гумусу. За рівнем параметрів санітарно-гігієнічного стану, то досліджувані ґрунти мають перевищення відносно ГДК за вмістом міді, свинцю та стронцію майже у 2 рази.

Виходячи з вище сказаного, можна відмітити, що одним із шляхів покращення продовольчої безпеки в країні є перехід на екологічно безпечні технології виробництва продуктів харчування, що не можливе без впровадження органічного (екологічного) сільського господарства в аграрних секторах.

Література

1. Боголюбов В.М., Прилипко В.А., Піскунова Л.І. Стратегія сталого розвитку: Навчальний посібник. – К.: Вид. Центр НАУ, 2008. – 264 с.
2. Довідник міжнародних стандартів для органічного агровиробництва / Навчально-координаційний центр сільськогосподарських дорадчих служб; За ред. Капштика М.В. та Котирло О.О. – К.: СПД Горобець Г.С., 2007. – 356 с.
3. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення / В.Т. Шлемко, І.Ф. Зінько: Монографія. – К.: НІС, 1997. – 144 с.
4. Ляшенко О.М. Про стратегію забезпечення продовольчої безпеки: Зб. Наук. Праць Луганського держ. аграрного ун-ту. Економічні науки. – Луганськ, 2006. - № 9. – С. 69-73
5. Науковий журнал ORGANIC UA. Київ: Федерація органічного руху в Україні, - 2009, № 01. – 30 с.
6. Постанова Ради (ЄЕС) стосовно органічного виробництва сільськогосподарських продуктів та вказівок на таке виробництво на сільськогосподарській продукції та на продуктах харчування; від 24.06.1991 р. № 2091/91
7. Рідей Н.М., Строкаль В.П., Наумовська О.І., Рибалко Ю.В., Шофолов Д.Л. Оцінка придатності сільськогосподарських земель для формування екологічно чистих сировинних зон. – Київ: Видавництво УкрДГРІ 2009. – 190 с.

8. Рідей Н.М., Строкаль В.П., Шофолов Д.Л., Рибалко Ю.В. Науково-методичні рекомендації формування екологічно безпечних сировинних агрозон/ За ред. Рідей Н.М. – К.: ВПЦ "Експрес", 2009. – 40 с.

Summary

V. Stokal, assistant of department
Agrosphere and Environmental Control Department
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

The article contains basic approaches to environmentally safe farming, factors of development of organic agriculture in the country. The problems of the organic sector and ways to improve food security in Ukraine.

Key words: *food safety, product quality, product safety, organic agriculture.*

Стаття надійшла до редакції 10.03.2010